

AHMET
ALTAN

Doamna Hayat

Traducere din limba franceză și note de
Mădălina Ghiu

I

Viața oamenilor se schimba peste noapte. Societatea se afla într-o asemenea stare de descompunere, încât nicio existență nu se mai putea lega de trecutul ei așa cum te agăți de rădăcini. Fiecare ființă trăia sub amenințarea de a se cufunda în uitare, doborâtă dintr-o singură lovitură, ca marionetele luate drept țintă la bâlci.

Chiar propria mea viață s-a schimbat de la o zi la alta. Sau, la drept vorbind, cea a tatei. În urma unor evenimente pe care nu le-am înțeles niciodată, cum ar fi că o țară importantă a decretat „încetarea importului de tomate“, mii de hectare de teren agricol s-au transformat într-o imensă groapă roșie de gunoi. Așadar, numai câteva cuvinte au fost de ajuns ca să-mi ruineze tatăl, acest bărbat care, cu un curaj tipic celor cărora ocupația pe care o au de fapt le repugnă, și-a investit întreaga avere într-o singură cultură. După o noapte agitată, în zori, a murit din cauza unei hemoragii cerebrale.

Șocul a fost atât de puternic, încât nici nu am avut timp să ne arătăm suferința. Trăiam o răsturnare de situație, ca spectatori concentrați, participanți atenți, dar

fără să reușim într-adevăr să înțelegem ce consecințe are moartea tatei. O viață despre care credeam că nu se va schimba niciodată se prăbușise brusc, cu o ușurință de-a dreptul înspăimântătoare. Cădeam într-o prăpastie necunoscută, fără să știm nici adâncimea abisului, nici unde și când îi vom atinge fundul. Urma să aflu mai târziu.

Din fericire, ne rămăsese o sumă importantă, pe care o avea la bancă mama, rezultatul serelor de flori de pe cele patru mii de metri pătrați de teren, dăruite de tata, ca să-i îndeplinească o veche dorință. Mama mi-a spus: „Voi continua să-ți achit studiile, dar va trebui să uiți viața de lux de până acum“. De fapt, să studiezi literatura într-o universitate luminoasă, în mijlocul marilor grădini, era deja un lux; mama, de altfel, refuza categoric ideea de a abandona școala.

Bietul tata ar fi vrut să devin inginer agronom, iar eu am insistat să urmez Literele. Cred că în hotărârea mea, pe lângă iluzia unei vieți de aventuroasă solitudine în mijlocul unui palat clădit din romane, exista certitudinea că niciuna dintre alegerile mele nu va putea amenința siguranța viitorului care îmi fusese promis.

La o săptămână după înmormântarea tatei, am luat autobuzul de noapte spre orașul în care studiam. A doua zi dimineață, mi-am depus actele pentru bursă. Eram un student bun; mi-a fost acordată.

Nu mai aveam posibilitatea de a plăti chiria pentru apartamentul de trei camere, cu salonul lui mare, pe care îl împărțeam cu un prieten. Trebuia să mă mut. Am găsit

o cameră de închiriat într-un bloc vechi, pe una dintre străzile pline de cârciumi, unde mergeam câteodată să beau câte un pahar cu prietenii. Era o clădire cu șase etaje, ridicată în secolul al XIX-lea, cu fațada acoperită cu inflorescențe violet și cu balconașe împodobite cu balustrade din fier forjat. Avea și un vechi ascensor din lemn, într-o cușcă metalică, dar nu funcționa. Cândva imobilul fusese probabil hotel, iar acum, camerele erau de închiriat.

După ce am păstrat câteva haine de care aveam nevoie, m-am lăsat cuprins de o furie absurdă, de parcă m-aș fi răzbunat astfel pentru nenorocirile noastre: mi-am vândut samsarilor, pe nimic, cărțile, telefonul și computerul, apoi m-am mutat.

În cameră se aflau un pat de alamă, cu o comodă veche din lemn la căpătâi, lângă ușa de la balcon, o măsuță rotundă crăpată pe mijloc și un scaun, iar aproape de ușă era o oglindă agățată pe perete. Aveam și un duș și un closet într-o cămăruță de mărimea unui dulap. Nu exista bucătărie. Un salon mare de la etajul al doilea avea rolul de bucătărie comună. Mijlocul încăperii era ocupat de o masă lungă din lemn grosolan, flancată de încă două mese asemănătoare. Un frigider enorm, marca Frigidaire, vechi de cel puțin 50 de ani, huruia într-un colț. Un blat cu marginile placate cu faianță albă, o chiuvetă cu robinete din bronz, ale căror capete din porțelan erau inscripționate în franceză cu *chaud* și *froid*, un samovar plin cu ceai, în care apa, în mod ciudat, părea

că nu încetase niciodată să fiarbă, și un televizor erau singurele obiecte la dispoziția tuturor în marea bucătărie comună.

Balconașul camerei era grozav. Mă așezam acolo pe un scaun ca să privesc strada cu trotuarele ei de demult. Începând cu ora șapte seara, erau înțesate de lume. La nouă, nu mai vedeai o dală de piatră, o mulțime pestriță le acoperise în întregime, respirând, crescând în lung și-n lat ca un singur corp. Un nor greu de mirosoare de anason, de tutun și de pește fript urca până sus în același timp cu râsetele, chicotelile, strigătele de bucurie. S-ar părea că această stradă, imediat ce puneai piciorul pe ea, te făcea să uiți de lumea din afară și să te lași îmbătat acolo de o fericire trecătoare. Urmăream de la distanță sărbătoarea la care de acum înainte eram un simplu element de decor.

Locatarii imobilului luau masa în bucătărie. Își scriseseră numele pe cutiile care umpleau frigiderul. Niciunul nu se atingea de alimentele altcuiva. Un calm și o ordine uimitoare domneau în această clădire populată de studenți săraci, de travestiți, de africani care falsificau și revindeau mărfuri celebre contrafăcute, de băieți de la țară care munceau cu ziua, de bărbați robuști, un fel de gardieni, care mențineau ordinea prin baruri, și de alți angajați ai restaurantelor din cartier. Nimeni nu comanda, nimeni nu-și impusese autoritatea, așa că toți se simțeau în perfectă siguranță. Puteai ghici bineînțeles că o parte dintre cei care locuiau aici, odată aflați în afara

casei, erau implicați în afaceri dubioase, dar acest *în afară* nu pătrundea niciodată înăuntru.

Nu știam să gătesc; chiar mă dezgusta să fac de mâncare. În general, mă mulțumeam cu o bucată de brânză și o jumătate de pâine, cumpărate de la băcănia din colțul străzii. Ca mulți dintre cei proaspăt sărăciți, percepeam ceea ce mi se întâmpla cu un amestec de exces și de stângăcie comică.

Nu mă duceam în bucătărie decât ca să-mi beau ceaiul care îmi însoțea „masa“. Acolo am descoperit bicepsii unui paznic de bar care se fâțâia de colo-colo într-un maiou negru de docher și prepara feluri de mâncare surprinzătoare, din care le dădea să guste tuturor celor aflați în bucătărie în acel moment: biftec cu ananas, ton cu ghimbir, genul acesta de ciudățenii.

Casa era atât de sigură fiindcă era un cuib de spi-
oni, fiecare deținând o serie de informații despre ceilalți. Astfel am aflat, eu aproape nu-mi dădusem seama, că vecinul meu de palier, un travestit pe care îl chema Gülsüm, era îndrăgostit de un bucătar însurat, că toți îi spuneau „Poetul“ băiatului care locuia la două camere de mine, că Mogambo, un african uriaș care vindea poșete ziua, noaptea era gigolo, sau că unchiul unuia dintre băieții de la țară își omorâse fiul. De parcă pereții bucătăriei spuneau în șoptă secrete.

Salutam pe toată lumea, schimbam câteva vorbe cu fiecare, dar nu mă împrietenisem cu nimeni. Singura cu care îmi plăcea să discut era Tevhide. Ea avea cinci ani și

era singurul copil din imobil. Cu părul ei tuns ciudat și cu ochii mari, de un verde-închis, adânci și plini de curiozitate, semăna cu o picătură de apă. Prima dată când am întâlnit-o, mi-a făcut semn cu degetul să vin la ea și, șoptindu-mi la ureche, de parcă mi-ar fi încredințat un secret, mi-a spus:

— Știi ceva? Se spune că există un număr o mie cinci sute.

— Serios? i-am răspuns cu un aer mirat.

— Pe cuvânt, mi-a spus un coleg azi.

Când nu mă întâlneam cu Tevhide și tatăl ei în bucătărie, îmi mâncam sandviциul cu brânză, beam două cești de ceai, mă întorceam în cameră, priveam strada, apoi răsfoiam dicționarul de mitologie pe care nu reușisem să îl vând. Un tezaur de fantezie veche de mii de ani mă transporta spre povești cu zei ale căror personalități și aventuri le depășeau pe cele ale celor mai răi dintre oameni, într-un univers de nesfârșite războaie, de iubiri, gelozii, magii și ambiții devastatoare, și pentru o vreme, uitam de lumea în care trăiam.

Toamna, anotimp maiestuos și „absolut nefast“, începuse să se instaleze peste oraș. Timpul se răcise, cursurile începuseră.

Într-o seară, în timp ce luam cina în bucătărie, un tip căruia nu-i știam numele m-a întrebat dacă nu mă interesează o mică slujbă în afara orelor de curs. Nu făceai mulți bani, dar erau ușor de câștigat. Am spus da fără să stau pe gânduri; de acum, fiecare bănuț conta. Mi-a

întins un cartonaș pe care scria: „Prietenii — Figurație“ .
A doua zi eram la adresa indicată.

Asta se întâmpla cu un an în urmă. Pe atunci, încă nu știam că viața se află literalmente în ghearele destinului și că un cuvânt, o propunere, sau nimic mai mult decât o carte de vizită, lipsite de voință proprie, prin minuscula mișcare pe care o imprimă vieții, sunt suficiente pentru a o face să se schimbe în întregime.

II

La al patrulea nivel sub pământ, un bărbat a împins ușa și am intrat. Am pătruns într-o beznă profundă.

Pe loc am fost orbit de o ploaie de lumină țâșnită din partea opusă ușii de la intrare, aflată în celălalt capăt al sălii mari cu plafon boltit. Violența ei m-a obligat să închid ochii; i-am redeschis încet-încet. Sub spoturile de lumină nemiloasă atârinate de tavan, oamenii și lucrurile păreau apariții supranaturale. Pe perete, un balet amețitor de fascicule violet, albastre și mov reușea să domine albeața tăioasă a spoturilor. Sub ele, un platou înalt de vreo treizeci de centimetri ocupa mijlocul încăperii. În colțurile acestei scene, se aflau mese în formă de semilună, înconjurate de scaune îmbrăcate în huse de satin, înnodate la spătar cu funde, ca niște fluturi imenși. În stânga platoului stătea o orchestră, ai cărei muzicanți purtau cămăși roz.

Lumina albă a spoturilor era redusă de plăcile mari mobile care le încadrau și își pierdeau din strălucire pe măsură ce se îndepărtau de plafon către pereții care rămâneau cufundați în beznă, înconjurând cu un brâu

de umbră centrul orbitor al sălii. Spațiul dintre platou și pereți era ocupat de mese așezate la distanță, la care stăteau grupuri de câte trei sau patru oameni. M-am așezat la o masă mai din spate.

La semnalul bărbatului din platou, oamenii de la mese au început să aplaude. O femeie îmbrăcată în roșu și-a făcut apariția pe o ușă invizibilă, aflată în zona în care dansau fasciculele colorate, interpretând un cântec cu inflexiuni tremurătoare. Era corpulentă. Rochia ei cu decolteu adânc o strângea ca un corset; sânii, colacii de grăsime, șoldurile bogate se revărsau la vedere. Dar ea nu încerca să-și ascundă formele, ba chiar, dimpotrivă, se străduia să-și scoată peste tot la iveală rotunjimile planturoase.

Toate cântărețele care au apărut după aceea, în rochii de culori diferite, dar tot mulate pe corp, erau de același calibru. Una dintre ele, îmbrăcată cu o ținută turcoaz, era pe trei sferturi înfășurată în dantelă, care lăsa să i se vadă sutienul și trupul masiv.

În viața mea nu mai văzusem atâtea femei dolofane și provocatoare la un loc. Codurile estetice aflate în vigoare aici erau total diferite de cele „de deasupra“. În lumea de sus, moda aparținea femeilor tinere, cu sâni mici, șolduri înguste, trupul zvelt, picioare lungi și fine, în timp ce aici, jos, sunt pe plac busturile voluptuoase, șoldurile largi, trupurile robuste și coapsele puternice ale femeilor mature, șerpuitoare și elastice.

Imaginile înregistrate de cameră se proiectau instantaneu pe un ecran gigantic, instalat pe peretele din stânga

al platoului. Arătau cântărețele, dar, din când în când, și spectatori din public, iar uneori făceau gros-plan pe câte unul. Cei instalați la mesele aflate direct pe platou păreau veterani ai emisiunii, se vedea că sunt obișnuiți cu mediul și cu obiceiurile. Camera a executat brusc un zoom pe una dintre femeile așezate la mesele privilegiate. Imediat am fost surprins de părul lung, blond-roșcat, obrajii catifelati și supli, de parcă erau modelați din porțelan fin, ochii conturați discret cu creionul, buzele răsfărânte delicat în sus. Dar cea mai uimitoare era expresia generală a chipului ei, poznașă și răutăcioasă, de parcă era gata să lanseze o glumă ucigașă. A izbucnit în râs. Chipul i-a dispărut de pe ecran, fără să am timp să o observ mai bine.

Mi-a atras atenția de la început. La fel ca restul femeilor, purta o rochie de culoarea mierii, cu decolteu adânc, care i se mula strâns pe corpul durduț. Îi plăcea să danseze și să cânte cu grație, în ritmul celorlalți spectatori, când începeau să reia cântecele în cor. Umerii goi îi străluceau în lumină. Eu nu prea eram în stare să ghicesc vârsta femeilor. Mama obișnuia să spună că „așa cum albiu nu pricep cum de se recunosc asiaticii între ei, nici tinerii nu văd diferențe între oamenii care au trecut de anumite vârste“. Avea dreptate. Odată trecuți de treizeci de ani, pentru mine toți semănau. Cu toate acestea, nu-mi era greu să ghicesc că femeia de pe scenă avea între patruzeci și cinci și cincizeci și cinci de ani.

Contrar majorității spectatorilor din public, care se apuca să pozeze în fel și chip când observa camera

apropiindu-se, gesturile ei nu aveau nimic demonstrativ sau obscen. Avea șolduri generoase. Dar chiar dacă trupul i se mișca în pozițiile cele mai ciudate, cele mai lascive, ea părea că trebuie să păstreze un fel de atitudine imaculată. Era foarte provocatoare și totuși, în mod bizar, degaja impresia de distanță, de inaccesibilitate. Până atunci, nu mi-aș fi imaginat vreodată că femeile mai în vârstă ar putea fi atât de atrăgătoare. Mă minunam, uluit.

Emisiunea a durat două ore. La un moment dat mi-am văzut chipul apărând pe ecran. Cântărețe cărora nu le auzisem vreodată numele interpretau cântece cărora nu le știam titlul. În general, destul de bine. Câteodată, chiar mai bine decât unele vedete din industria muzicală, așa că îți dădeai seama că dacă au ajuns aici, dacă au eșuat pe acest canal TV, la care se uită numai mahalagii, înseamnă că au apucat-o pe un drum greșit, ori și-au pierdut vocea, ori au luat o decizie proastă, ori s-au prăbușit cu ambițiile lor cu tot, din lipsă de încredere în sine, de fermitate. Totuși, nu aveau aerul că s-ar plânge, dimpotrivă, păreau fericite de acest soi de glorie subterană, care nu-și va croi niciodată drum de la periferia orașelor spre lumina reflectoarelor din centru.

Filmarea s-a încheiat, proiectoarele s-au stins, jocul de lumini albastre, mov și violet a încetat și s-au aprins luminile chioare din tavanul boltit. Imediat s-a văzut uzura scaunelor și a meselor, a ieșit la iveală mizeria din jur, chipurile erau copleșite de oboseală. În încăpere s-a răspândit un miros de covor mucegăit.

Sala s-a golit încet-încet. Câțiva s-au dus în culise să se schimbe, ceilalți au plecat în grabă. După ce am așteptat o vreme fără să-mi părăsesc locul, m-am ridicat și eu și am ieșit. În penumbra culoarului, erau aliniată scaune din plastic. M-am așezat pe unul dintre ele. Nu știam unde să mă duc; după atâta lumină, camera mea mi se părea cenușie și fadă.

Cei care se schimbaseră în culise treceau unul câte unul pe lângă mine. Se lăsase liniștea. Griul pereților, cândva văruiți în alb, dispărea puțin câte puțin în întuneric. Apoi, am auzit un zgomot de pași. Era femeia cu rochia de culoarea mierii, se schimbase, purta un trenchi nisipiu, legat cu o curea, pantofi din piele întoarsă cafenii, cu toc gros, și își legase părul.

Mi-a aruncat o privire cu coada ochiului, apoi și-a continuat drumul fără să scoată o vorbă. Bocănitul tocurilor se îndepărta; ascultam cum pleacă. A ajuns la scări. S-a oprit. S-a întors. Zgomotul se apropia acum.

„Probabil a uitat ceva“, m-am gândit. Stăteam cu capul plecat și cu privirea fixată pe pardoseală. Brusc, am văzut pantofii cafenii, erau acolo, sub ochii mei, cu vârfurile îndreptate spre mine.

— Ce așteți aici, cu aerul ăsta trist?

Inima îmi bătea atât de tare, încât pentru o clipă am crezut că nu voi reuși niciodată să răspund.

— Nimic, am reușit să îngaim.

— Nu departe de aici e un restaurant, a spus ea, mă duc să iau cina. Însoțește-mă dacă vrei, să mâncăm

împreună. Două persoane sunt mereu mai bune decât una¹.

Mi-am dat imediat seama că nu am cu ce să plătesc masa, și nu știu dacă mi-a citit gândurile, sau se hotărâse deja dinainte să-mi facă propunerea, cert e că a adăugat imediat:

— Fac cinste.

— De acord.

M-am ridicat și am urmat-o pe scări, fără să scot un cuvânt, până la ieșirea din clădire, și am plecat împreună. Continuam să ascult bocănitul tocurilor ei. Această cadență ritmică, nu știu de ce, mă scotea din sărite.

Am intrat într-un restaurant cu vitrina plină de borcane cu compot, cu castraveți și alte legume puse la murat. Sala era goală, fără îndoială din cauza orei. Un chelner a venit în grabă:

— Bună seara, doamnă Hayat, a spus, unde doriți să stați în seara asta?

— În grădină.

Apoi, s-a întors către mine.

— Nu ți-e frig, nu?

— Nu.

Era o mica grădină interioară, cu un bazin în miniatură din care se revărsa un jet de apă, acoperită cu bolte de verdeață și pe jos, cu ciment. Statuete desperecheate, una mai bizară decât alta, populau locul; se aflau acolo

1. Parafrază la butada lui Samuel Butler: „Două sunt mai bune decât una: cine a spus asta nu le-a cunoscut pe surorile mele“.

unul dintre cei șapte pitici, cu tichia lui roșie și ascuțită, o girafă în miniatură, o Venus din ipsos, păsărele din ceramică atârinate de bolte, o pisică cu aripi de linx, o prințesă pictată în albastru țipător, un fel de Cenușăreasă, un îngerăș cu o baghetă magică, ornată cu stelute aurii...

Mesele erau acoperite cu fețe de masă bordo. Doar ce ne-am așezat că a și venit chelnerul cu carnețelul în mână.

— Ce bei? m-a întrebat doamna Hayat.

Numele ei mă obseda. De când l-am auzit pe chelner adresându-i-se, am început să-mi imaginez un fel de personaj medieval și mi-am repetat în toate limbile: *Doamna Hayat*¹, *Lady Life*, *Madame La Vie*, *Signora La Vita*, *Señora la Vida*...

— Ce doriți dumneavoastră...

— Raki?

— Perfect.

S-a întors spre chelner.

— Adu-ne două rakiuri duble, te rog, și câteva mezeluri delicioase de-ale voastre, nu prea mult, fiindcă luăm apoi două fileuri mari de ton.

Apoi, către mine.

— Îți place tonul, nu-i așa?

— Da.

Mă simțeam ca o crenguță aruncată în apă, care se lasă cu bucurie în voia valurilor.

1. *Hayat*, în limba turcă, înseamnă „viață“.

Când chelnerul a plecat, m-a întrebat.

— Cu ce te ocupi? Ești student?

— Da.

— Și ce studiezi?

— Literatura.

— Eu nu am citit niciodată romane.

— De ce?

— Nu știu, mă plictisesc... Tot ce povestesc scriitorii eu știu deja. Știu atâtea despre omenire, că nu am chef să aflu mai mult.

— Atunci ce vă interesează?

— Antropologia.

Răspunsul a fost de-a dreptul surprinzător, așa că am rămas cu gura căscată și cu o expresie de idiot. Și probabil că asta era fix reacția pe care o aștepta, fiindcă a izbucnit imediat într-un hohot homeric de râs, râsul cel mai vesel pe care l-am auzit vreodată. Erau multe în râsul ei: păsărelele în zori, clinchetul cristalului, apa limpede a unui torent care cade în cascadă, clopoștii agățați în bradul de Crăciun, un grup de fete care aleargă ținându-se de mână.

— Ador cuvântul ăsta, a reluat ea. Trebuie să vezi ce mutre fac oamenii când îl rostesc. Nu e nimic mai nostim pe lume. Câteodată, îmi spun că acest cuvânt, „antropologie“, nu a fost inventat decât pentru asta.

Continua să râdă.

— Sper că nu te superi dacă te tachinez?

— Nu, absolut deloc.

„Îmi face plăcere“, aș fi vrut să adaug, dar m-am abținut.

— Cum te cheamă?

— Fazil.

— Ce nume frumos.

— Dacă ar fi să mă iau după chelner, dumneavoastră vă numiți Hayat, nu-i așa?

— Nurhayat, de fapt, dar toată lumea m-a strigat mereu Hayat.

În clipa aceea, chelnerul a venit cu paharele de raki și cu farfuriile cu mezeluri, pe care doamna Hayat le-a așezat cu grijă pe masă.

În timp ce ea aranja farfuriile, o priveam. Chipul îi era luminat de o formă de maturitate zglobie, nu era propriu-zis frumoasă, dar avea ceva mai atrăgător decât frumusețea, o sclipire de vitalitate care anunța atât distanță și ironie, cât și tandrețe dezinteresată, ca și când, ghicind toate nuanțele sufletului omenesc, te-ar fi atras, în timp ce te invita să rămâi în gardă.

— La ce te uiți? m-a întrebat.

— La nimic, căzusem pe gânduri, am spus întorcând privirea, roșu în obraji.

— Hai să mâncăm, mezelurile de aici sunt excelente. Dar nu te îndopa prea mult, trebuie să ne păstrăm pentru pește.

Mezelurile erau într-adevăr delicioase, iar rachiul mi se urcase la cap. Nu mai băusem de mult timp. Privind-o, o vedeam apărând și dispărând pe femeia